

Божо ШАРАНОВИЋ — техн.
Шумско газдинство — Цетиње

Природно налазиште божиковине на подручју Народног одбора општине Цетиње

У предјелу Обзовице, која се налази 13 км. удаљена од Цетиња, налази се једна природна скупина божиковине (*Plex aquifolium*).

Обзовица се налази на надморској висини од 800 метара и у орографском, геолошком и климатском погледу припада Ловћенском масиву. Геолошка подлога Обзовице као и скоро читавог Ловћенског масива састоји се од тријаских и јурских кречњака. Климатски ово подручје припада прелазној зони измијењене јадранске у планинску климу, те се осјећа врло знатан утицај близине мора. Количина годишњих падавина на овом подручју износи 4000 мм. Оне су врло неједнако распоређене тако да у том распореду преовлађује јесенско-зимски максимум. Током љетњих мјесеци падне врло мало падавина, тако да су љета доста сува.

Адекватно клими и земљиште које је резултат климатогених фактора на овоме подручју је уствари прелазни вид од црвенице ка рудом шумском земљишту и буавици. Ова земљишта су доста плитка и јако пропустљиво, тако да воду слабо задржавају и поново послје киша убрзо постају сува.

У биљно-социолошком погледу ово подручје припада граничном појасу храстова са црним грабом (*Querceto — ostryetosum carpinifoliae*) и приморске букове шуме (*Fagetum seslerietosum*).

Скупина божиковиних стабалаца и грмова на Обзовици, управо се налази у самом граничном ареалу приморске букве са јасенском шашиком. Иако дрвеће, грмље и приземно рашће гдје се налази скупина божиковине припада биљној асоцијацији *Querceto ostryetosum carpinifoliae*, о чему свједочи састав дрвне и биљне вегетације, које претстављају врсте као цер, црни граб, црни јасен, дивља крушка, божиковина, лијеска, црни трн, глог, хајдучка трава итд. Ипак, божиковина, која не припада овој биљној заједници, индицира да је ту некада било станиште букве, јер

божиковина по својим еколошким својствима припада заједници *влажних* букових шума. Скупина божиковиних стабалаца и грмова налази се на сјеверозападној експозицији паралелно са буковом шумом која се налази у непосредној близини. На тој истој експозицији и у том истом микрореону у релативно скоријој прошлости налазила се и буква, која је антропогеним и другим чи-

Божиковина на Обзовици

ниоцима одатле сасвим уклоњена. Комплетним уклањањем букве дошло је до измјене еколошких фактора средине у смислу све веће ксерофитизације, те самим тим створени су предуслови за природно насељавање ксерофилнијих врста као што су цер, црни граб, јасен и др. Божиковина се у тој новој промијењеној средини задржала више као „реликт“, захваљујући првенствено томе што читаво подручје Обзовице је врло богато природним изворским

водама. С те стране је најважнији услов њеног опстанка, влажност земљишта, скоро у потпуности задовољен. С друге стране релативна влажност ваздуха, која је такође нехпходна божииковони за њен опстанак иако је смањена због промјене еколошке средине, уклањањем букве, ипак није толика да божииковина не би могла опстати собзиром да се налази у једном планинском климату врло богатом падавинама, као и то да се налази у непосредној близини букове шуме.

Налазиште божииковине на овом подручју говори, собзиром да је заједница буква-божииковина најтипичнији претставник океанске климе, да је на овом подручју клима некада била знатно влажнија него сада, као и да су температурни екстреми били ублаженији.

Пошто је божииковина биљка од ванредног естетско-орнаменталног и еколошког значаја, а како у нашој стручној штампи о њој до сада није много писано, сматрамо корисним да је укратко опишемо како са морфолошког, биолошког и еколошког аспекта, тако и са аспекта њене практичне примјене.

Божииковина је зимзелено дрво или грм које припада породици Aquifoliaceae. Род *Ilex*, од којег је у Европи једини претставник божииковина, врло је богат врстама и подврстама којих има преко 300 у свијету. Већина врста овог рода налази се у тропском и субтропском појасу. Лишће од једно двадесетак врста рода *Ilex*, у Јужној Америци се употребљава за справљање чаја „maté“.

Латинско име *Ilex* потиче од сличности лишћа божииковине са лишћем чесмине (*Quercus ilex*), док придјев *aquifolium* изводи се од латинског „*acus*“ што се приписује игличастом тј. бодљикавом назубљењу лишћа.

На западу Европе божииковина може да израсте и до 15 метара. Код нас се најчешће јавља као усамљени грм у тамним лишћарским шумама, обично буковим и четинарским, гдје иде и до 1.000 метара надморске висине.

Лишће јој је кожасто и наизмјенично распоређено, бодљикаво, цијелог или нешто назубљеног руба. Интересантно је да се код божииковине у погледу лишћа јавља диморфизам. Лишће на доњим гранама је бодљикаво и назубљено док је на горњим гранама цијелог руба. Овај диморфизам је насљедно својство, које неки аутори сматрају средством одбране биљке од зуба стоке.

Цвјетови се налазе у мањим цватовима у пазуху листа. Они су обично разнополни, тако да су биљке божииковине у највише случајева дводоме. Плод је црвена и округла коштунца која остаје на грани до прољећа.

Ареал распрострањења божииковине је прилично широк. Од истока према западу ова врста се налази у обалном подручју Каспијског и Црног Мора, затим у једном широком појасу опкољава скоро читаво подручје Медитерана, почевши од Мале Азије, преко Балканског Полуострва, Италије, Француске и Шпаније, да би

се појас завршио у Тунису. На сјеверу од овог подручја божиковина се природно распростире скоро у читавој Централној и Западној Европи све до обале Атлантика. Још даље на сјеверу налазимо је у Белгији, Холандији и Данској, као и на Британском Острву изузев Сјеверне Шкотске. Овакво географско распрострањење јасно нам показује да је ова врста више везана за океанску приморску климу, која се карактерише обилним падавинама и доста обилном атмосферском влагом, док у потпуности избегава континенталну климу са јаким температурним екстремима. Потребне ове врсте за влажношћу наводе на чињеницу да у сувљим климатима, као што је на примјер подручје медитеранског базена, божиковина се искључиво веже за мезофилну букву, са којом у заједници налази најбоље услове за растење.

Са шумарског аспекта, божиковина нема неког нарочитог значаја и важности. Са еколошког аспекта она је у саставу букових шума важна, јер показује извјесну влажност као и доста повољне станишне услове за подмлађивање букве. Ако се у буковој шуми пак јавља у прекобројном виду онда може бити са гледишта подмлађивања букве и штетна.

Путем сјемења се тешко подижу нове биљке, јер врло мало божиковина даје женских плодова у односу на мушке, који су стерилни. Најбоље се иста размножава путем коријенових изданка коријењака, што је од практичне важности за повртарство и паркарство.

Са овог гледишта, много се цијени у орнаменталне сврхе, јер вазда зелена круна са корално црвеним плодовима веома лијепо естетски дјелује. Много се цијени и у повртарству код прављења живих ограда, будући да божиковина ванредно добро подноси обрезивање грана. Због недостатка женских биљака којих има често врло мало, у повртарству се обично иде путем калемљења женских грана на мушку подлогу ради добијања плодова.

Осим у повртарству и паркарству, лишће и кора божиковине налазе приличну примјену и код фабрикације љекова, јер садрже глукозид илицин.

На крају сматрамо да овој врсти шумарство и хортикултура треба да посвете више пажње, јер је код нас у Црној Гори врло ријетка, а може да нађе нарочито у хортикултури ванредну примјену.

Литература:

1. Б. Јовановић: Дендрологија са основима фитоценологије
2. И. Хорват: Наука о биљним заједницама
3. С. Берговић: Значење и примјена вегетацијских истраживања („Наша пољопривреда и шумарство“ 1/60)